

Järvelugusid

(rohkem lugusid otsi andmebaasidest

Rehepapp (<http://www.folklore.ee/rehepapp/>) ja

LEPP (<http://www.folklore.ee/lepp/>)

RÄNDAVAD JÄRVED

Rändav järv – asukoht ei meeldi

RKM II 251, 409/10 (11) < Kadrina khk. < Rakvere khk. – Mall Proodel < Heinrich Masing, 58 a. < Aleksander Valter, 78 a. (1959) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Salle Kajak 2007 [järv]

Roela Mustjärv.

Roela metsas asub väikene järvekene, mida kutsutakse metsas Mustjärveks. Mustjärve asukoht olnud vanast teises kohas. Järvel ei meeldinud sääl olla ja tahtis endale asumiseks ilusama koha. Kui järv oli hakanud ära rändama, oli enne veel kõvaste hõisanud jämeda häälega, nii et kogu ümbrus oli kajanud: "Kadrid, Madlid, Kaied, Maied, lappige põlle, Mustjärv tuleb!" Siis oli kostnud suur kohin, mühin ja ragin ning järv tõusis musta pilvena üles ja sõitis edasi umbes üks kilomeeter maad, kus ta maha sadas. Vana järve põhi jäi kuivama. Veel praegu on näha seda kohta, kus järv oli ennem olnud ja saab täiesti aru, et siin on vanaste järv olnud.

Seda juttu rääkis mulle Aleksander Valter, 78 aastat vana, elab „Energia“ kolhoosis Rakvere rajoonis. Tema oli noorena mitu ja mitu korda Mustjärve juurest läbi käinu ja ka järve vana asukohta näinud.

Rändav järv – lapsemähkmete pesemine – marjulised jäävad järvepõhja + järvehaldjas Tõlp

RKM II 258, 105/7 < Narva I. - Eduard Kurg < Eduard Kurg (1968) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Salle Kajak 2007

Voore Mustjärv.

Sealt rahva jutu järele on see järv olnud teises kohas, nüüd peab seal veel paljas koht järele olema. Kevade alguses, kui palju vett on, siis peab põhja peal natukene vett olema. Üks naine läinud lapse musti rätikuid pesema ja järv on vihastanud ja läinud sealt ära. Kust

kohalt tema ära läinud, on ühest mäest läbi läinud, peab olema nagu oleks mäe tükk sinna kõrva tõstatud. See on olnud sel ajal, kui soos marjad kasvavad, just siis olnud inimesed marjul ja üks hääl on hüüdnud: „Kai ja Mai, must järv tuleb!“

Need tüdrukud jäänd alla, aga kes kaugemal olnud, need peasenud ära. Aga see järv peab olema soo sees ja kändusid täis.

Ükskord on üks mees püüdnud kala õngega ja saanud suure haugi kätte, üks ots olnud õlal ja saba maas. Kui hakanud kodu minema kalaga, siis hüüdnud üks hääl: „Kai ja Mai, meie tõlpsaba orikas viiakse!“

Mees visand kala maha ja pist jooksu. Seda kala ei ole söönud linnud ega ole ka mädanenud.

Heinalised jäävad järvepõhja

RKM II 273, 7 (7) < Paistu khk., Holstre v., Viisu k., Nurme t. - Lilia Briedis ja Aare Väljaots < Anton Visnap, 73 a. (1970) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Salle Kajak 2007

Õisu järv oli Oiust tulnud. Suur must veekott oli härjal järel olnud. Heinaaig ollu. Üks naisterahvas maganud heinasaos ja see oli ära uppunud. Veekott oli seal lõhki läinud. Härg karjunud: "Oiust tule, Õissu lää!"

Rändav järv – põhjas vanad esemed; uppunud röövel

RKM II 261, 239/40 (14) < Kadrina khk., Angapere k., Kalmu t. – Erna Tampere < Elisabet (Liisi) Vari (end. Venig), 78 a. (1969) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2008, kontrollis Salle Kajak 2008

Ohepalu küla taga on rabas üks suur järv. Seda üteldi, et sie on tulnd järv. Linnukene enne ikka lauld:

„Põgenege, põgenege, järv tuleb, järv tuleb!“

Mõisnikud – Kolu parun tahtis seda järve maha lasta, aga ei olla saand. Natuke vähemaks olla jäänd. Olla tulnd niisuksi majatarbeid välja järvepõhjast: pesukünasi ja muid talumaja tarbeid. Sial järve sies on üks saarekene. Vanast sõja ajal vanad eestlased põgenend sinna saelaudade peal ja kassakas ajand neid taga. Kassakas tuld ja hobune old nii kangesti ehitud kõigega, mis ta oli vanadelt eestlastelt saand. Kassakas vajund hobusega järve ja hobune uppunud. Eestlased saand kõik selle saagi omale.

Õe ja venna abielu – järv uputab kiriku ja noorpaari

ERA II 230, 403/4 (17) < Kihelkonna, Lümada v. Atla k. - A. Tapl (Karala algk.) < Rosalie Rikas, 45 a. (1939). Ükskord elanud kusagil üksikus talus metsääres naine oma mehega. Neil oli kaks last. Perekond olnud väga rikas. Kui lapsed suurteks olid sirgunud, teine poiss ja teine tütarlaps, siis tahtnud nende vanemad, et nad kahekesi abiellu astuksid selles mõttes, et teised nende vara endale ei saaks.

Mindud kirikuõpetajat kodusse laulatama tooma. Õpetaja pole aga tulnud, kartes pattu. Kutsuja läinud teise kihelkonda õpetajat saama ja õpetaja tulnud oma kutsariga. Kui laulatus möödab ja õpetaja minema hakanud, tõusnus taevasse suur must pilv. Äkitselt hakkab nii kõvasti vihma sadama, ja poole päevaga tekkinud sinna järv. Kõik pulmarahvas uppunud ja majad jäänud vee alla. Kirikuõpetaja pääsenud ühes kutsariga. Praegu olevat järve põhjas näha maja palgitükke ja muud.

Kirik järvepõhja jäänud

RKM II 261, 417 (16) < Rannu khk., Valguta as., Raudsepa t. – Erna Tampere < Minna Kivi, 73 a. (1969) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2008, kontrollis Salle Kajak 2008

Võltsjärv om konagi tõisen paigan ollu ja sis om siiä tullu ja kirik om alla jäänu.

Kirikukellad järvepõhjas

ERA II 228, 670 (12) < Haapsalu l. < Läänemaa, Valgevälja - A. Eller (Haapsalu Güm. ja Progüm.) < Liisa Korstna, 63 a. (1939).

Räägitakse, et Ridala kiriku kellad olevat viidud Kiltsi järve, kust neid pole veel keegi kätte saanud. Iga vana-aasta öösel helisevad need kellad seal ja neid olevat ka siis näha.

JÄRVEHALDJAD

Pagan - järveelanik

RKM II 261, 417 (17) < Rannu khk., Valguta as., Raudsepa t. – Erna Tampere < Minna Kivi, 73 a. (1969) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2008, kontrollis Salle Kajak 2008

Vanapagan om jo järve elänik, kona ta om järvest vällä tullu ja...

Järvehaldjad

RKM II 258, 137 < Narva l. - Eduard Kurg < Eduard Kurg (1968) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Salle Kajak 2007

Liivakandi järve näkineitsi.

Liivakandi või Liivanuka mõisa on Haljala kihelkonnas Viitna ligi. See olnud üks suvine päev, kui Vatku mõisa viinameister läinud mööda sellest järvest ja näinud eemalt alasti naisterahvast, kes ennast pesnud ja ise istunud kupulehtede peal. Kui viinameister saand õige järve ligi, siis see alasti naisterahvas küsinud viinameistrilt, kas lähed täna Viitna järvest mööda. Aga tema on öölnud ei tea, aga sellel mehel tulnud natukene nagu kartus peale. Peale selle naine teinud kolm korda oi-oi ja pand pea ees hüppand järve sügavusse muud kui jalad on natukene välgatanud. Et päev juba hakkanud looja minema, siis on läind sinna ligi külasse oma tuttavate juurde ööseks, et kartnud nii hilja Viitna järvest mööda minna.

Järvehaldjad saadavad vastastikku tervitusi

RKM II 251, 449/50 (3) < Haljala khk., Loobu k., Tammoja t. - Mall Proodel < Helene Kaska, 74 a. (1969) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Viitna järves on näkid. Vanaema rääkis, et ühekorra on läind üks inimene - vanasti käidi ju jalgsi - käind jalgsi ikka linnas ja tulnd üks naisterahvas vastu ja küsind, et:

"Kus sa lähed nüüd?"

"Ma lähen nüüd Tallinna."

"Jah ma tean, et sa Tallinna lähed. Ütle siis Ülemiste järve vanale terviseid."

See küsib, et kust ma teda näen.

Siis see naisterahvas vastas: "Ta tuleb sul ise vastu."

Läind siis ja olnudki mees vastas ja tulnud küsind: "Kas Viitnast terviseid saadeti?"

See oli öeld, et saadeti küll.

Järvehaldjas nõuab teiselt tollimaksu

S 23505/6 (7) < Setu, Vilo v., Ojaverre k. – T. Linna < Grigori Jõgeveer (1930). Sisestas USN

Kuis järv võtt järve käest tolli.

Üts vaenõ mies trehvü ütevoori Virtsjärvest müödä minevät ja' kuul'd kuis tälle ülti järvest üte helüga' õt, sa' mine' Nuudaskülä järve mano ja' ütle' toolõ jarvele õt sa'

massa' ar' meele järve toll'. Peräkõrd viel ütөл üts helü järvest õt murõhtagu-ui' midägi' küll sullõ palk saa mastus!

Mies läts ka' Virtsjärve mant ar Nüüdasküläjärve mano ütlemä, mis tuost järvest ülti. Läts ka' järve viirde ja' ütöl õt: Tie' järvel oma Virtsjärvele toll masmalda' masõ' jo' toll ar' Ku' nõssi' ilma suur kohhin ja kahhin. Mies kaes taiva poolõ küik suurõ' kala pilve läävä' Nuudaskülä järvest Virtsjärve poolõ nigu' üts hupin. Mies esi' mõtõl: õt tiijä-äi' kas no' taa om ki' taa tolli mia' oll masmalda' jäänü'. Kõrraga' sattõ õnnõ suur ja' suur kala mehe jalgu ette maaha. Tuo kala oll' õkva mitu puuta rassõ. Tuo kala' oll tuo mehe palk, ja timä vaivataso.

Järvehaldjas ei lase ujuda

ERA 59801/2 (5) < Urvaste khk. - Laurits < Aksel Pallits (1926).

Uhtijärvest ei olevat (leppimise) kihlveo korral mitte millalgi keegi üle ujuda saanud. Kord vedanud üks mees kihla, et järvest üle ujub. Mees võnud noa risti hammaste vahele ja hüpanud järve. Kesk järve jõudes tundnud, et jalast kistakse. Mees võtnud hammaste vahelt noa ja lõiganud altpoolt jalga ning peasenud lahti. Üle järve jõudnud, leidis punase nõõri oma jala ümber seodud, mille ta järves katki oli lõiganud.

Järvehaldjas hurjutab kõrtsilist

ERA II 230, 495/7 (6) < Kihelkonna khk. ja v., Kõõru k. < Kuumi k. - Paul Saagpakk (Pidula algk.) < Mihkel Saagpakk, 60 a. (1939) Sisestas USN

Karujärve tont

Minu isa vend vana Järve-Peeter oli tulnd kihelkonna kergust. Ta oli Pajumõisa kõrtsis ka käind ja nüüd tuli ta koju. Kui ta oli jõudnud järve äärde Koera-oja pääle, siis kuulnud ta, et üks tuleb ta järge. Peeter oli taa vaatnud ja näinud, et üks väike lühike mees tulnud ta järele. See mees olnd kangesti Jõõääre Juhani moodi.

Mees tulnud ta juurde ja küsinud: "Sa käisid Kihelkonna kerkus?"

Peeter vastanud. "Jah." - "Sa käisid Pajumõisa kõrtsis ka?" küsinud mees uuesti.

Peeter vastanud jälle: "Jah ma käisin, sääl on enne teised ristiinimesed käind ja käisin ma ka." Kui ta oli selle öölnud, tõuganud ta meest ja mees kukkunud järve. Suur pahin ja kohin olnd taga kui mees läind.

Needus – Ülemiste vanake pärib linna valmimise järele

RKM II 251, 450/1 (4) < Haljala khk., Loobu k., Tammoja t. - Mall Proodel < Helene Kaska, 74 a. (1969) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Tallinna peab ju üks kord aastas Ülemiste järvest üks tulema. Tallinn peab olema töotuse all. - Ja küsib: "Kas Tallinn on valmis?" Kas iga uus- või vana-aasta käib küsimas.

Vanaema käest kuulsin.

Orjade kaevatud järv

RKM II 261, 163 (3) < Kadrina khk., Hõbeda k., Järvotsa t. – Erna Tampere < Rudolf Maamets, 71 a. (1969) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2008, kontrollis Salle Kajak 2008

Vaskjärv on siinsamas lauda taga. See on vanast mõisaorjade tehtud. Kaevatud labidaga ja kaldad on kividega ära pantud. Kivid on mulla all praegugi. Sääl on palju allikaid, need toitsid seda järve. Olevat selle viega mõisal niisutatud heinamaad, kanal oli järvest kaevatud sinna. Olevat isegi raiped pandud sinna sisse, et vesi oleks väetiseks.

AARDED

Peidetud aarded

RKM II 273, 29 (5) < Paistu khk., Holstre v., Kivi k., Jürise t. - Lilia Briedis ja Aare Väljaots < Marie Nõmmik, 69 a. (1970) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Salle Kajak 2007

Õllekoja järves on rahakatel. Vanasti oli kindral oma rahakatla sinna viinud.

RKM II 273, 28 (2) < Paistu khk., Holstre v., Kivi k., Jürise t. - Lilia Briedis ja Aare Väljaots < Marie Nõmmik, 69 a. (1970) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Salle Kajak 2007

Holstre metsas on Nõiajärv. Üteldi, et säääl pidavat olema rahakatel. Kui hakkab ülesse saama vinnatud, kukub tagasi.

Peidetud aare – kohtumine järvehaldjatega

RKM II 275, 481/6 (1) < Kadrina khk. - Johannes Valdur < Johannes Valdur (1970) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Suurejärve neitsitid.

See oli vanal hallil mineviku ajal, kui Kuristiku Daniel oli heinamaalt koju sõitmas. Tee ei olnud tasasel maal, vaid mööda kõrget mäeselga: kord ühest mäekünkast üles,

sealsamas teisest jälle alla, kord juhtus ka tasasem tee osa. Ja siin sellel tasasema tee osa peal juhtuski siis, et - õhtune hiline aeg, nii ehavalge aegu - kui korruga nagu maa alt seltsisivad heinalise vankri kõrvale kaks kaunis pikka vaelevates riides naisterahvast, kes midagi omaette pominal näisid rääkivat. Hiline heinamaalt tulija nagu sisimas kartiski neid, vastu ehavalget oli ta silmanud, et neil olnud pikad valged hambad ja allapoole puusasi ulatuvad vist kollakad juuksed. Sunnib hobust, et kiiremini jõuda edasi, kuid hobune ei ole naisterahvaste suhtes mitte kartlik nagu mees seda on.

"Naisterahvad jäänd ka nõnda hiljapeale veel teele," lausunud Daniel, et rääkimisega oma kartust pehmedada. Naisterahvad vastanud ühekorraga, ja nagu Danielile oli paistnud ja temale kuulmetesse kostnud: "Ega meie kaugelt olegi, meie oleme siit samalt Suurejärve neitsitid". Nagu keeva vett visatud Danielile selga mööda, nii hirmus olnud kuulda need sõnad ja hirmu ei tohi näidata ka, kes teab mis siis veel teevad vastata ta enam ei oska midagi, sest hirm nõõrib kõri nagu nõõriga kinni. Jõudnud järve juurde (tee käis järve kaldast umbes 50 m kauguselt mööda) jäid naisterahvad sinna lagedale kohale tee kõrvale maha.

Edasi jõudes oli Daniel lajatanud hobusele ohjadega vastu külge, et ruttu-ruttu sellest kohutavast kohast eemale jõuda. Oli jo koduni veel palju maad minna, nii et ehavalge lõpuks vastu koju jõuda.

Koju jõudes ei ole ta esiteks olnud oma ehmatuse ja hirmu pärast suuteline rääkimagi, enne kui alles hommikusöögi laua taga, kui kogu pere, sulane ja tüdruk, perenaine ja lapsehoidja ja lapsed kõik koos olivad. Sulane ja tüdruk olivad tulnud jalgsi ja kasutanud otsemaid jalateesid, et ennemini laupäeva õhtuks koju jõuda ja siis hiljem kiigele minna. Peremees jäeti hobusega tulema, kellele siis juhtus, et ehavalge ajal jäi jalutavatele näkkidele jalgu ja tundis hirmu, et kauta või rääkimise oskus.

Suurt rolli mängis neil aegadel veel kõigi juures ebausku, mille kammitsais on praegusel ajal veel paljud vanemad inimesed.

Sedasugust juttu räägiti Virumaal, kus see järv asub, minu noormehepõlves alati jaanilaupäeva õhtul vanade meeste poolt ja usuti kaljukindlalt, et Udriku Suurjärves on tõesti olemas näkid. Need pidid olema inimesetaolised, kuid võivad laskuda vette ja kõndida vee all ilma, et vesi neile miskisugust paha teeks, nagu inimestele, et see, kes vette läheb, see upub seal ära, aga näkile seda ei juhtu.

Näkkisi usuti ka Lääne-Euroopas Saksamaal, mitte üksi Eestis.

Isegi kulda usuti asuvat Udriku Suurejärve põhjas ja näkid pidivadki seda kulda seal valvama, aga keegi ei ole seda kulda sealt kätte saand mitte rohkem kui ainult piibusööna, piibus tubaka süütamiseks.

KEELUD, SALADUSED

Sügavuse mõõtmise keelatud

RKM II 273, 101 (2) < Paistu khk., Mõtsküla k. - Lilia Briedis ja Aare Väljaots < Marie Torm, 60 a. (1970) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Salle Kajak 2007

Linajärve mõõtmise ajal on pada otsa pandud ja verine härjapea sisse pandud. Vanaema jutu järgi niipalju meelde jäänud.

Järve kaldal nimi, kivi kirjadega

RKM II 252, 129 (29) < Rannu khk., Uniküla k. – Erna Tampere < Eliise Kaarelson, s. Olt, 84 a. (1968) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2008, kontrollis Salle Kajak 2008

Ennembide om Tamme mõisa all kalda pääl ollu järve nimi kirjutedu. Kui olli ärä hõõrutu, sis olli uvveste jälle tullu tagasi. Et ollu üits tullu järv.

ENESEHUKKAMINE

Kaldal pelgupaik, inimesed orjuse asemel ennast järve uputanud

RKM II 251, 172 (1) < Haljala khk., Aaspere v., Loobu k. – Mall Proodel < Juta Viigand, s. 1929 (1969) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2008, kontrollis Mare Kõiva 2008

Kaanjärve mägi. Rootsi ajal olevat olnud see asi. Seal on kolm järve – Linajärv, Kalajärv ja Kaanjärv. Seal Kaanjärve ääres on mägi ja koobas sees. Minu ema vanaisa oli lasknud selle koopa ukse kinni ajada. Seal oli Itika koobas.

Itikas oli niisugune mees, kes põgenes ära teoorjusest. Vana Itikas oli ära surnud ja tüdrukud jäänd üksi. Siis tuldud mõisast neid tütreid tal otsima. Nemad öelnud, et:

„Raske raua raiumine,
kergem vette uppumine.“

Ehtinud end ära ja uputand Kaanjärve. Ei tahtnud mõisa orjusesse minna.

Röövlite eest uputab järve, sellest järvenimi

RKM II 273, 221 (3) < Paistu khk., Holstre v., Pirmastu k., Kulu t. - Lilia Briedis ja Aare Väljaots < Hans Karu (1970)
Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Salle Kajak 2007

Annejärv.

200-300 aastat tagasi jooksnud kaks Anne venelaste eest järve ja siis hakatud järve nimetama Annejärveks. Seda järve nimetatakse ka Kõverjärveks.

NIMESAAMINE

Nimesaamine – looduslikud olud

RKM II 261, 79 (9) < Kadrina khk., Ohepalu k., Krisli-Juri t. – Erna Tampere < Kaarel Saarmets, 64 a. (1969) Sisestas
Eva-Kait Kärblane 2008, kontrollis Salle Kajak 2008

Veneristi mäe all on Mädajärv. On nii pehmed kaldad. Sellest on nime ka suand.

Nimesaamine – sündmused läheduses

RKM II 262, 141 (39) < Kadrina khk., Aruküla k., Kaasiku t. – Hilja Kokamägi < Kaasiku talu perenaine, u. 80 a.
(1969) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2008, kontrollis Salle Kajak 2008

Hobujärv – enne on olnud hunte ja hobuse ära murdnud, sellest Hobujärv.

Nimesaamine – seisusekohatu abielu

RKM II 269, 416 (1) < Otepää khk. < Otepää l. - Anne Viga < Linda Urbmets, 49 a. (1968) Sisestas Eva-Kait Kärblane
2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Neitsijärv.

Kord olnud Neitsijärve ääres kena mõis. Selles mõisas elanud rikas mõisnik, kellel ilus tütar olnud. Mõisapreili armastanud üht lihtsat talupoega, kellele ta naiseks oli lubanud minna. Mõisahärra aga ei tahtnud sugugi oma tütart mõista. Ta sundis tüdrukut naiseks minema ühele rikkale noorhännale. Tüdruk aga ei sugugi selle härra naiseks taht' saada. Isa aga oli järeleandmatu. Pulmapäev oli juba kindlaks määratud. Hommikul aga ei leitud tüdrukut kusagilt. Vaene tüdruk oli enese südamevaevaga järve ära uputanud. Sellest saigi järv enesele nimeks Neitsijärv.

Nimesaamine – uppuja järgi

RKM II 273, 6/7 (6) < Paistu khk., Holstre v., Viisu k., Nurme t. – Lilia Briedis ja Aare Väljaots < Anton Visnap, 73 a. (1970) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Salle Kajak 2007

Nõiajärv pidi iga jaanipäeva öösel oigama. Üts tütarlats oli sinna järve ära uppunud ja selle järgi saanud järv nimeks Nõiajärv. Peab olema 12 sülda sügav. Nüüd kasvab järjest iga aasta kokku. Kui sõnajalg õitseb, siis sõnajala õis ära tuua Nõiajärve äärest, siis saavat tüdrukut ka päästa. Aga täpselt ei mäleta.

Nimesaamine – uppunu järgi

RKM II 273, 220/1 (2) < Paistu khk., Holstre v., Pirmastu k., Kulu t. – Lilia Briedis ja Aare Väljaots < Hans Karu, s. 1894 (1970) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Salle Kajak 2007

Nõiajärv.

Üks naine olnud sinna niitma läinud. Kukkunud laukasse ja tekkinudki järv.